

Západo česká univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

2013

Jiřina Babická

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Způsob sezení u žen se zaměřením
na dolní končetiny**

Jiřina Babická

Západo česká univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Bakalářská práce

Způsob sezení u žen se zaměřením

na dolní končetiny

Jiřina Babická

Vedoucí práce:

RNDr. Vladimír Blažek

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západo české univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literatury.

Plzeň, červenec 2013 .....

Chtěla bych podkovat vedoucímu své práce RNDr. Vladimíru Blažkovi, CSc. za cenné rady, trpělivost a ochotu.

Podkování patří i všem mým respondentům, kteří si našli čas odpovědět na mé otázky a bez nichž by nevznikla velká část této práce.

Obsah

1 ÚVOD	1
2 METODOLOGIE.....	3
3 VLIV MÓDNÍCH TRENDŮ NA NEVERBÁLNÍ KOMUNIKACI	7
3.1.1 Historický podtext	7
3.1.2 Historický podtext	8
3.2 Mediální prostředí: Posturologie a obraz žen v reklamě	9
3.3 Komparace obrazového materiálu	13
4 VÝSLEDKY ŠETŘENÍ V TERÉNU	13
4.1 Rozbor jednotlivých poloh	16
5 ZÁVĚR	27
6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	30
7 RESUMÉ	33
8 PŘÍLOHY.....	34

1 ÚVOD

V této práci je mým úkolem zabývat se polohou dolních končetin žen během sezení. Vytýčila jsem si za cíl pozorovat a postihnout vývoj způsobu sezení v souvislosti s etiketou, ovlivňovanou změnami módních trendů a emancipací, zejména v neverbální komunikaci, která byla dříve více či méně specifická pro opačné pohlaví (a to byla specifika determinovaná kulturně nebo biologicky). Domnívám se, že poselství promlouvá v souvislosti s proměnou femininity (Malina a kol., 2009, [online]). Předpokládám, že v následku těchto společenských změn se změnila posturika žen a pokusím se to doložit výsledky z pozorování ve veřejném prostoru.

Kvůli obsáhlosti tématu jsem pole mého zájmu redukovala v časové i prostorové rovině a také na úrovni běžných komunikačních situací. Časově jsem svůj zájem omezila na období od druhé poloviny dvacátého století do současnosti. Vzhledem k velké kulturní rozmanitosti zvyklostí především mezi kontinenty a uvnitř nich zase k odlišnostem jednotlivých kulturních areálů jsem se soustředila na území České republiky. Jedinou výjimkou jsou příklady určitých fenoménů v neverbální komunikaci ze Spojených států amerických jakožto kulturního areálu se svými normami v oblékání a v etiketě, podobnými též evropským.

Co se týká pozorování, vybrala jsem si z hlediska možných komunikačních formací, které mohou ve společnosti nastat, heterogenní dvojici, a to ve veřejném prostoru kavárny, u stolu, sedící naproti sobě.

Jelikož se tímto tématem zabývá velice málo literatury, a to zejména okrajově, našla jsem převážně zprávy, v nichž se neverbální komunikaci, především posturice. Jako další zdroje informací jsem použila populárně naučnou literaturu o etiketě, publikace o postavení žen v oblasti střední Evropy od středověku do novověku. Pracovala jsem také s obrazovými materiály jako jsou reklamní fotografie, módní časopisy, a umělecké fotografie.

Na základě komparace těchto materiálů jsem předpokládala patrný rozdíl v držení těla a pozicích dolních končetin a zahrnout do vývoje posturiky do

vztahu tištěných médií a společenské etikety. Provázanost etikety a k es anství dokládám také na úryvcích z amerických diskusních fór.

2 METODOLOGIE

Nejprve jsem se zaměřila z nejširšího úhlu na středoevropské prostředí, na prostředí České republiky, protože se domnívám, že by se v jiných částech světa lišit a zároveň by bylo složitější provádět pozorování.

Použila jsem kvantitativní metodu sběru dat z pozorování ve veřejném prostoru. Vybrala jsem si prostředí různých kaváren v centru Brna, kde se vyskytuje dostatek lidí a s dostatečnou obmýšlenou, a postupovala jsem podle následujících pravidel:

- 1) Počet sledovaných jsem redukovala samozřejmě na ženy, a to na ženy sedící naproti svému mužskému účastníkovi diadické komunikace.
- 2) Věk pozorovaných jsem omezila na 15–30 let. Nepřipustila jsem vyšší věk z toho důvodu, že ženy nad 30 let mohou být ještě ovlivněny zvyky v chování, které jsou genderově oddělené a ony samy mohou dodržovat pravidla chování v prostoru typicky feminní, tedy žádné výrazné roznožení ani maskulinní posez.
- 3) Rozložení heterosexuální dvojice kolem stolu jsem vybrala takové, kde oba seděli naproti sobě.

Záznamy z pozorování jsem prováděla tak, že jsem namátkově sledovala ženy v kavárně a zapsala jsem si pozici, ve které se žena právě nacházela. Pozorování u jedné a té samé ženy jsem neopakovala.

Dále jsem použila kvantitativní dotazník, ve kterém dotazovaní volili možné odpovědi ANO/NE na otázku: „Vadí vám nebo přijde vám nevhodné, aby žena seděla s roznoženými dolními končetinami?“ Počet dotazovaných byl 25. Výsledky nebyly až tak překvapující.

Na závěr jsem srovnala své poznatky se závěry jiných studií a ukázalo se, že u žen jednoznačně převažuje pozice nohy položené přes druhou (Drápalová 2002).

Je ovšem nutné zmínit určitá rizika, která mohla mít dopad na výsledky mého pozorování:

1. Absence informací o vztahu mezi účastníky sociální situace.

2. Je pravděpodobné, že neverbální komunikaci pozorované dvojice mohlo ovlivnit sociální prostředí, tedy sociální agregát vyskytnuvší se v oné kavárně nebo hospodě.

3. Nebyly známy případné vztahy mezi příslušníky agregátu a dvojicí, jež mohly mít na gestikulaci a posturiku dopad v tom smyslu, že toto prostředí se stává jakousi scénou k prezentování se. (Goffman, 1959; Vybíral, 2009)

4. Neznámost sexuální orientace členů dyády. Její vliv je ale důležité odlišit od vztahu, zmíněného v předchozím bodě. Heterosexualita nebo homosexualita má vliv v tom smyslu, že mezi účastníky situace může být přítomná jistá vzájemná, nebo jednostranná sexuální atraktivita. Podle Mehrabiana se osoby opačného pohlaví projevují při komunikaci více uvolněně, než osoby stejného pohlaví (Vybíral, 2009, s. 94), a protože se domnívám, že je to způsobeno sexuální atraktivitou, předpokládám, že míra uvolněnosti postojů bude opačná, než podle Mehrabiana. Tedy větší uvolněnost nastane v případě homosexuálního jedince ve dvojici s člověkem stejného pohlaví a menší uvolněnost v případě, kdy homosexuální jedinec bude komunikovat s člověkem opačného pohlaví. Tím podporuji tvrzení, že biologické pohlaví a gender jsou dvě odlišné věci (KROLØKKE; SCOTT SØRENSEN, 2006, s. 157)

Ty prvky neverbální komunikace, které jsem vynechala ve svém šetření, zmíní uje také Tegze. Podle něj bychom se neměli vyhýbat sledování zpěs sebou, jakým si osoba sedá. To jsem nedělala z praktických důvodů, protože jsem nemohla spatřit.

Bipedie

Chyze po dvou zala pravděpodobně před 4,2–3,9 miliony let u australopiteca. Skrytí pohlavních orgánů ženy při vzniku bipedie pravděpodobně vedlo ke vzniku různých tabů, spojených se sexuálním aktem a aktem rozmnožování.

Neverbální komunikace

Neverbální komunikace je soubor veškeré signalizace, která není založena na slovech, ale může probíhat paralelně se slovní komunikací (Vybíral, 2009, s. 81). Způsoby neverbální komunikace jsou (Argyle, 1975, 1994; Křivohlavý, 1988 v Vybíral, 2009, s. 81):

1. gesta, pohyby hlavou a další pohyby těla;
2. postoje těla;
3. výrazy tváře (mimika);
4. pohledy očí;
5. volbou a změnou vzdálenosti a zaujímáním pozice v prostoru (přibližování a oddalování se);
6. tělesnými dotyky;
7. tónem hlasu a dalšími neverbálními aspekty řeči;
8. oblečením, zdobnostmi, fyzickými a jinými aspekty vlastního zjevu.

Neverbální komunikace probíhá na fyzikální, sociální, biologické a neurofyzilogické úrovni. Fyzikální komunikace představuje interakci s ekologickým prostorem, ve kterém se pohybujeme (klimatické vlivy, životní prostředí apod.). Na sociální rovině jedinec komunikuje se svým sociálním prostředím. Biologická komunikace funguje uvnitř lidského těla na úrovni orgánových soustav a buněk. Na neurofyzilogické úrovni se utváří kontakt s vnějším prostředím pomocí percepce a díky kognici se vytváří vzájemná vazba mezi aktérem a okolím (Tegze, 2003, s. 11).

Pojem *posturologie* neboli posturika může označovat v dnešním oboru zabývající se uspořádáním těla v prostoru jako pohyby hlavy, náklony a uvolnění těla a pohyby končetin (Vymětal, 2008). Zároveň může představovat druh neverbální komunikace, a to vyjádření pomocí zaujímání postoj a pozic

tlač v prostoru a je společensky kontrolována (Leško, 2008). Podle Vymetala posturologie označuje

Stylizace – forma posturologie, kdy se dotyčný velmi často nedomní snažit vyvolat v druhé osobě jaký prožitek. U mužů bývá takovým typem stylizovaného posedu tzv. „samí“ rozvalení se (Tegze, 2003, s. 240 – 245). Ženským ekvivalentem je podle Tegze vypnutí hrudníku a noha přes nohu v prodloužené linii.

Femininita – soubor vlastností, které se týkají vzhledu, chování, charakterových vlastností atd., které jsou v určité společnosti spojovány se ženami. Femininita je kulturně konstruovaná záležitost a má velmi blízko k genderové roli. Má smysl pouze ve vazbě na maskulinitu. (Malina a kol., 2009, [online])

Scéna – neboli jeviště, otevřený divadelní prostor. Ujijeme-li termínu scéna k označení jevištních součástí výrazového vybavení, pak můžeme užít termínu osobní fasáda k označení dalších částí výrazového vybavení, které nejlépe identifikujeme se samotným úinkujícím a které, jak přirozeně očekáváme, budou úinkujícího následovat kamkoli. Do osobní fasády můžeme zahrnout odznaky úadu i hodnosti; oblečení; pohlaví, věk, rasu; velikost a vzhled, držení těla, způsob verbální komunikace, mimika, gestikulaci (Goffman, 2003, s. 30). V případě mé studie lze o prvcích fasády zmínit typy oblečení, typy bot, líčení, úes apod.

Na které z výše uvedených „nosi znak“ (Goffman 2003, s. 30), jako například rasový typ, jsou relativně dané a ani po dlouhé době se u jednotlivce v různých situacích nemění. Na druhé straně jsou některé z těchto znakových prostředků relativně pohyblivé i přechodné, jako jsou výrazy obličeje, a v průběhu představení se mohou změnit během jediné chvíle (Goffman, 2003, s. 30). Podle Goffmana je někdy výhodné rozdílit podtypy tvořící osobní fasádu na „vzhled“ a „způsob vystupování“, podle funkce informací tímto podtypy sdělovaných. „Vzhled“ má odkazovat na typ podtypy, jejichž funkcí je v té chvíli informovat nás o společenském postavení úinkujícího. Tyto podtypy vyprávějí rovněž o přechodném rituálním stavu, v němž se jednatel nachází:

zda je zaměřen formální společenskou činností, prací, nebo neformální zábavou; zda třeba neoslavuje počátek nové fáze v cyklu sezón nebo ve svém životním cyklu. (Goffman, 2003, s. 31)

3 VLIV MÓDNÍCH TRENDŮ NA NEVERBÁLNÍ KOMUNIKACI

3.1.1 Historický podtext

Nejprve by bylo vhodné rozebrat fenomén sezení v kontextu evoluce člověka. Sed, je podle Kivohlavého (1988) jednou ze tří základních poloh člověka (Turošíková, 2010, s. 31). Autor publikace *Neverbální komunikace* mluví o jisté nadsázce v tvrzení, že sed je součástí fylogeneze člověka: „*Stejně jako se vývojem člověk napřimoval, až stál a pohyboval se na dvou nohách, stejně tak se zvedal ze země na židli.*“ (Tegze 2003, s. 233). Jako součást života člověka bylo vynalezeno sezení z určité potřeby pohodlí při odpočinku po lovu, bojích a potřebě vyhnout se nepohodlným teplotám v odpočívání na zemi (Tegze 2003).

V rámci analýzy poloh těla při sedu musíme brát v úvahu vnitřní a vnější kontext. Vnitřní kontext zahrnuje přirozenou potřebu těla mít pozici tak, aby bylo zajištěno dostatečné prokrvení a aby se ulevilo svalům, které byly při této i jiné pozici více namáhané. Tegze ve své knize píše, že se tělo brání před „uvězněním“ v jedné poloze (Tegze 2003, s. 233). Musíme si být vědomi, že při posuzování psychiky aktéra je nutno všimnout si komplexní celé situace, vzít v úvahu i jeho aktuální zdravotní stav, případné bolesti pohybového ústrojí, únavu, psychické rozpoložení, disbalanci, osobnostní charakteristiku, temperament. Vnější kontextem je aktuální prostředí, se kterým musí aktér nějakým způsobem koexistovat. Tento kontext by se dal popsat podle Goffmanovy teorie divadla – to znamená, jestli se člověk nachází na tzv. jevišti nebo v zákulisí, jaké má k dispozici rekvizity a kolik dalších herců se tam nachází, jaké mají role a jaké pozice a vztahy vůči sobě navzájem (Goffman 1990).

3.1.2 Historický podtext

Trendy v oblékání nejsou v kultuře oddělenou jednotkou, ale jsou součástí jejího složitého systému symboliky a hierarchie. Na změnách, které proběhly v módbě hem dvacátého století, se podílela i emancipace a změna náhledu na gender v obecné společnosti. Stalo se tak po první a druhé světové válce, kdy mnoho žen muselo přijmout mužské role, protože zůstala nezaplacená pracovní místa určená mužům a také se někdo musel postarat o rodiny, které postrádaly mužské živitele. Díky tomu, že ženy přijaly mužské role a pozice, se staly méně závislými na svých manželech (Švaříková Slabáková, Kohoutová, Pavlíková, Hutečková a kol. 2012). V tomto případě z toho vyplývá, že v jiných zaměřeních, dříve typických pro muže, se musela dámská oděvní kultura přizpůsobit, a bylo výhodnější, byla-li více praktická, takže dlouhé a široké sukně, které překážely například při innostech, jež vyžadovaly zapojení dolních končetin, byly nahrazeny nošením tehdy typicky pánského oblečení. Také v souasných společenských dnech literatury, zabývající se společenskou etiketou, najdeme například zmínku o snaze zachovat kulturně konstruovanou cudnost u dívek, jak uvádí například Špaček: *„Až do raného středověku se od v nerozlišoval podle pohlaví; šaty a suknice (ve starověku tuniky, plášť) se nosily jako univerzální. Později křesťanská morálka velela skrývat profil ženského těla, proto se šaty nabíraly, sukně rozšiřovaly, ženské tělo se deformovalo v korzetech, skrývalo se pod vycpávkami.... V renesanci se sice uvolnil pohled na ženská ramena a dekolt, ale až do poloviny 20. století nesměla žena ukázat lýtko. Sukně sahaly až po kotníky. Teprve 20. století dovolilo ukázat siluetu ženského těla. Ženy se zbavily korzet, šaty a sukně začaly kopírovat tělo, objevily se nové střihy a sukně se začaly zkracovat. Vrcholu (doslova) dosáhly v polovině šedesátých let, kdy Mary Quantová přišla s minisukní.“* (Špaček 2005, s. 60). Což se nepochybně týká městského prostředí, které bylo centrem nových trendů oděvní kultury, odkud se postupně šířily i do oblastí venkova (Dülmen, 1999, s. 80).

Rozlišování pánského a dámského odívání se ovšem jenom tak vypustit nedá, a kolik v současnosti se rozdíly stírají. Dá se předpokládat, že když ženy přejaly mužské práce a módu oblekání, přejaly podivomyslné i maskulinní prvky neverbální komunikace. V současné době, kdy se vyrovnávají rozdíly mezi maskulinním a femininním vnějším projevem, se také nepovažuje za podstatné, jakou polohu zaujímají ženy na veřejných prostranstvích. V současnosti se ženy mnohem častěji účastí při výběru partnera svým vlastním rozhodnutím a nemusí proces rozhodování podléhat zájmům rodiny a státní politiky. Také panství a s ním spojené vybrané chování, není společensky kontrolováno (hovoříme stále o kultuře v rámci střední Evropy). Je tomu tak proto, že zmizel všeobecný názor, že ženské tělo je zcela prochnuté sexualitou (Foucault 1976).

Do onoho vybraného chování žen a dívek patřila a i nyní je součástí etikety vhodná pozice dolních končetin při sezení, která se ale jen těžko dodržuje, pokud na ní příslušnice ženského pohlaví není zcela výhradně koncentrovaná, ne-li dokonce v citově vypjaté situaci (Drápalová 2002). Společensky nejpřípustnější poloha nohou vypadala takto: končetiny skloněné přibližně do 90°, přičemž v místech kolen a kotníků se dotýkají. Tato „ochrana“ pohlaví je v naší kultuře nepochybně znakem cudnosti a dobrých mravů, jež jsou kladně hodnoceny. Signalizují a dávají na veřejném místě sociální situace, že žena je poctivá a chrání svou sexuální identitu.

3.2 Mediální prostředí: Posturologie a obraz žen v reklamě

S tím úzce souvisí vztah emancipace a reklamy, která se snaží zachytit nejnovější vkus mas, spojený s vnímáním atraktivity. A kolik další možný výstup reklamy spočívá naopak v tom, že vyvrací dosavadní trendy a navrhuje konzumentům pohledy, které jsou atraktivní kvůli neotřelosti a odlišnosti od stylu „starého“. Reklama v současnosti předkládá ve své většině obrazy ženy a muže často téměř nerozeznatelné. Genderová hierarchie zaniká, ženy již nejsou v mnoha ohledech podléhané muži – znamená to tedy, že již není

potéba rozlišovat, co je ženské a co mužské? (Švaříková Slabáková, Kohoutová, Pavlíková, Huteka a kol. 2012). Opakované hledisko předkládá níže zmíněný výzkum společnosti TNS Factum z roku 2003.

Při komparaci reklamních fotografií od druhé poloviny 20. století do současnosti lze nalézt rozdíly v práci s tělem modelky a modelek. Jeden z takových rozdílů je i v rozložení těla a poloze dolních končetin v prostředí naaranžovaném pro fotografování. Modelky často zaujímají pozice, jež jsou ještě dnes převážně chápány jako maskulinní, tzn. sed rozkroem v úhlu více než 90°, záda v prohnutí. Módní fotografie se odklání od obrazu ženy s jejími typicky feminními projevy, do kterých patilo i žádné zakrývání pohlavních orgánů, které je dávným odkazem na sexuální identitu. Otevřenost úhlu dámských dolních končetin vypovídá o odklonění se od onoho „dívčího“ pohledu na sexuální život ženy.

Bylo by také vhodné se krátce zmínit o jiné stránce využívání žen v médiích a především v reklamě: o celkových proporcích modelek. Co se týká mainstreamových časopisů a webových stránek, tam převládají fotografie s modelkami na jiné kulturní poměry podvyživenými a leckdy s chlapeckými rysy.¹ To znamená že vypadají takto: malá poprsí, malá pozadí, dlouhé hubené nohy. Tento pozměněný přístup k vnímání ženské krásy má co dělat se ztotožněním se se silou, která je asociována s mužským principem. Tento koncept v širších souvislostech rozebírá Jiří Huteka ve své stati *Militární maskulinita jako koncept historiografického bádání*, s odkazem na R. W. Connella (Švaříková Slabáková, Kohoutová, Pavlíková, Huteka a kol. 2012). Jinými slovy, žena je podle společenských měřítek silná, nebo může být ztotožňována se silou jen tehdy, když se proporčně podobá muži. Touto teorií se zabývá. Tímto se tedy nutně dostávám k diskusi o tom, jaké chování má tedy být považováno za typicky feminní, když všechno takto idí vztah médií a společnosti.

---

¹ Trend štíhlosti a dopad na přirozené tělesné funkce v „Could mannequin menstruate?“ Mustajoki, Rintala, 1992.

I přes tyto tendence lze stále vysledovat i tradiční způsoby práce se ženskostí. Lze uvést například z výzkum z roku 2003, zabývající se vlivem stereotypů v reklamách různých sdělovacích prostředků na společnost a vývoj rovnoprávnosti a rovných příležitostí. Jedním z výsledků šetření byl tento: *„Obecně však platí, že ženy jsou v reklamách nejčastěji využívány ve stereotypních rolích, a to hlavně jako objekt sexuálního zájmu, strážce domácího krbu a v roli ženy matky nebo jako neinformovaný profesionál i naivka. Z tohoto hlediska je zřejmé, že jsou u žen využívány také ty vlastnosti, které jsou ve společnosti ženám připisovány.“* A dále: *„V reklamní činnosti... žena hraje nezastupitelnou úlohu: „Je to důležitá cílová skupina, na kterou je zaměřena většina značek a jejich komunikace. Žena je ztlesnává tím, kdo se stará o chod domácnosti (zdraví, čistotu, krásu, výživu) a harmonický život ostatních členů rodiny. Dodává uklidňující a inspirativní podtext hlavnímu sdělení komunikačních kampaní.“* (Taylor Nelson Sofres Factum 2003, s. 53).

Tyto informace jsou důležité, protože nám ukazují nepříjemné vlivy na neverbální komunikaci tím, že podávají stále stereotypní nebo tradiční představy o attributech té „správné“ ženy, k nimž si běžný tenista nebo divák připadá ty správné stereotypní představy o vhodných femininních prvcích neverbální komunikace jakožto součástí společenské etikety.

Tyto vžití představy pak působí jako protíváha k reklamám, které naopak příliš odhalují ženské tělo, jak prokázal například výzkum konzumentů sdělovacích prostředků v roce 2003: *„Podíváme-li se na přitažlivost uvedených aspektů v reklamách z pohledu mužů a žen, pak zjistíme, že se jejich vkus poněkud liší. Zatímco u žen hraje poněkud větší roli navozená nálada, chování postav a propagovaný výrobek, u mužů je to jednoznačně právě ženy nejvíce iritující obnaženost postav.“* (Taylor Nelson Sofres Factum 2003, s. 59) V procentuálních výsledcích se pak přitažlivost obnaženosti pro ženy pohybovala něco málo nad dvaceti procenty a pro muže téměř padesát procent. *„Vcelku logicky z toho vyplývá, že obnažené postavy jsou nejvíce trnem v oku ženám, a to i přes to, že velká část reklam, využívajících právě tohoto aspektu, je zaměřena na ženy. Muže poněkud častěji odpuzuje propagovaný výrobek.“* (Taylor Nelson Sofres Factum 2003, s. 60) Výsledky u dotazu na odpudivost

aspekt v reklamách byly téměř opačné: nic málo nad dvacet pro muže a pro ženy pod třicet procent.

Jeden takový důkaz promítání stereotypu o ženě považují právě ilustrace foty z knihy *Neverbální komunikace* od Oldicha Tegze z kapitoly o sezení (2003). Kapitola obsahuje 16 obrázků a 13 poloh těla. Z tohoto počtu pouze 2 - 3 polohy zaujímá žena a muž představí ty ostatní, přičemž obě dvě pozice ženy jsou těmi stereotypními, typicky femininími, tzn. nohy pokrčené v úhlu 90° a těsně spořmo a druhá varianta je noha přes nohu. A žena, která je prezentuje, má na sobě sukni nad kolena. Muž zaujímá typicky mužskou polohu, je více variabilnější v prostoru. Fotografie ženy působí, jako by byla spíše pasivní (například i horní končetiny jsou zobrazeny stále ve stejné poloze, kromě dvou obrázků s flirtovního stylizovaného posedu a ilustracích obrázků dvou žen sedících naproti sobě).

2 - 3 polohy jsem uvedla proto, že Tegze považuje tzv. „nohy v prodloužené linii“ za samostatnou pozici, nicméně já mezi nimi přičím svému šetření nedělal rozdíl. Tuto polohu nohou Tegze nazývá jako flirtovní (2003, s. 245).

Tegze tvrdí, že překřížené nebo široce roztažené nohy přičím sezení vypovídají nejen o otevřenosti a uzavřenosti, ale i pomáhají určit přičím služnost k pohlaví (2003, s. 236)

Rozhodně se nesnažím obvinít autora knihy z genderové nekorektnosti nebo nerovnováhy. Snažím se poukázat na přičím na nevhodné stereotypy a je otázka, na kolik je pro ženu biologicky se takto velmi pasivně a uzavřeně ve své neverbální komunikaci projevovat a na kolik je to věc kultury. Tegze sice uvádí, že „*Od muž se očekává aktivita, dynamika v pohybech, v těší expanze do prostoru. U ženy je tomu naopak.*“ a netvrdí, že to tak je v praxi, ale že se to očekává. Tak to vypadá, že této tezi přičímobil i ilustrace k textu, které jí ještě podporují (2003, s. 243).

3.3 Komparace obrazového materiálu

Porovnávala jsem staré fotografie a reklamní fotografie z módních časopisů. V těchto jsou viditelné rozdíly v tom, že se opravdu smazávají nejen stereotypní rozdíly mezi tím, co bylo považováno za výhradně právně femininní a výhradně maskulinní ve stylizaci, ale i fyziognomie a tělesné proporce.

Je tu ještě jedna velmi zajímavý fenomén, který je patrný z nich kterých fotografií. Tím je nejen dobové a kulturní genderové chápání ale i rozpoznatelné společenské vrstvy. Na obrázku 4 vidíme lenky cirkusu ve velmi uvolněném postoji, i posedu. Na to, co vidíme, lze aplikovat informace, která nám předkládá Vybíral ve své Psychologii komunikace a Goffman s teorií divadla. Vybíral říká: „Uvolněnost postoje se vyskytuje častěji u osob s nižším společenským statusem a při komunikaci osob opačného pohlaví.“ (2009). Goffman píše: „Zdá se, že ve veřejném životě společnost funguje významný i obecný systém stratifikace a že ve veřejném životě rozvrstvených společností existuje idealizace vyšší vrstvy a lidé níže postavení velice touží vyšvihnout se do vyšší vrstvy. (Je třeba pečlivě zaznamenat, že to zahrnuje nejen touhu po prestižním místě, ale také touhu po místě blízkém posvátnému statusu hodnot sdílených společností.) Běžně zjistíme, že vzestupná mobilita zahrnuje předvádění vlastních představení a že úsilí společnosti si polepšit a úsilí zabránit společenskému poklesu se projevují jako obvyklé zachování fasády. Jakmile jednotlivec získá vlastní znakové vybavení a naučí se s ním zacházet, může být toto vybavení užito k vyšperkování každodenních představení jednotlivce uspokojivým společenským stylem“ (1959). Toto je nesmírně důležité, neboť to pro mě jako teoretickou tak praktickou část znamená, že pokud jsem sledovala ženy ve veřejném prostoru, nebyl mi znám jejich sociální status.

4 VÝSLEDKY ŠETŘENÍ V TERÉNU

Nyní popíšu výše uvedené poznatky a pravidla uvedená v metodologii. Rozlišila jsem celkem 9 pozic nohou u žen při sezení a to jsou (uvádím s velkým písmenem na začátku jako název proměnné): Za první pozice Noha přes nohu; za druhé Pozice těsně spojeno; za třetí pozice Natažené předkládané

končetiny v oblasti kotníku, za čtvrté Roznožení do 60°, za páté Roznožení víc než 60°, za šesté Jedna končetina na zemi natažená nebo pokrčená, druhá položená na objektu poblíž sedící osoby, za sedmé Noha přes nohu s kontaktem kotníku nad kolenem (maskulinní posed), za osmé Kolena od sebe, chodidla u sebe, za deváté Kolena u sebe, chodidla od sebe.

Musela jsem zohlednit také oblečení, které zcela jistě ovlivuje typ polohy nohou, takže jsem vybrala všechny možné varianty, přičemž jsem šortky neboli kraasy zahrнула pod kategorii kalhot, nebo se domnívám, že délka nohavic nehraje roli a neovlivuje ženský posed. Proměnné jednotlivých typů oblečení, který jsem si všímala, jsou:

- a) Kalhoty / Kraasy
- b) Dlouhá sukně
- c) Střední sukně
- d) Krátká sukně
- e) Minisukně .

Je nutné také definovat pro přesnost tyto kategorie. U kalhot a šortek jsem se neřídila žádnými zvláštními pravidly. Dlouhé sukně jsem definovala jako od druhé, spodní poloviny holení k lýtka až k zemi. Střední sukně jsem definovala jako od vrchní poloviny holení po kolena nebo těsně nad kolena. Krátká sukně je něco mezi Střední sukní a minisukní – sahá ještě do poloviny stehů. Při popisu se možná může zdát, že rozdíl u těchto délek sukní není podstatný, nicméně při změně ze stoje do sedavé polohy je rozdíl patrný, už jen proto, že to vím sama jako žena. Střední sukně ještě zakrývá kolena, zatímco krátká sukně odhaluje velkou část stehů, ale pořád ne tak moc jako minisukně. Minisukně je extrémní případ. Při sezení je totiž nepohodlná v tom, že je příliš odhalující a determinuje tedy velice jasně způsob polohy nohou v komunikacím sociálním prostoru.

1. Noha přes nohu se vyskytovala celkem dvacet čtyřkrát. Z toho u žen s kalhotami celkem 52 případů, u žen nosících dlouho sukně 31 případů, u

žen se st edními sukni mi 70 případ , už žen s krátkými sukni mi v 82 případech a žen s minisukni mi v této pozici bylo 8.

2. U polohy T sn snožmo stoupal po et se zkracujícími se sukni mi. Celkem jich bylo 53 a z toho jeden případ u kalhot, ti případy u dlouhé sukni , dvacet ti případ u st ední sukni , devatenáct případ u krátké sukni a sedm případ u minisukni .

3. Pozice pek ížených natažených nohou v kotníku, bylo celkem 26 a z toho bylo s kalhotami šest případ , u dlouhé sukni jeden případ, u st ední sukni p t případ , u krátké sukni deset případ a u minisukni nula.

4. Při roznožení do šedesáti stup ů jsem vyzorovala u žen kalhotami 4 případy, dále jen jednu ženu takto sedící s dlouhou sukni, žádnou ženu se st ední sukni, s krátkou sukni jen jednu ženu a jen jednu s minisukni, která byla kuriózním případem, nebo ona žena byla opilá, což m ůže souviset s tím, že přítomnost alkoholu v krvi odstra ůje zábrany a když to p ůvedu na tento případ a budu spekulovat, žena se mohla (i t eba nev dom) cítit p ístupná a nesnažila se tak instinktivn ě zakrývat svoje pohlavní orgány. Celkem jich bylo 7.

5. U roznožení nad 60° je nejmenší výskyt. Pouze dv ů ženy s kalhotami takto sed ěly a jen jedna žena s dlouhou sukni.

6. S jednou kon etinou na zemi a druhou na objektu poblíž sed lo celkem devatenáct žen a z toho 13 s kalhotami a 6 s dlouhou sukni a pochopiteln ě ani st ední sukni , ani krátká sukni , ani minisukni se neobjevila ani jednou.

7. Maskulinní posez zaujímali ženy s kalhotami nejvíce, a to 25 a ženy s dlouhými sukni mi pouze 2. Stejn ě jako v šesté pozici ostatní typy sukni se u téhle pozice nevyskytovaly.

8. Při kolenou od sebe a chodidel u sebe bylo také málo – pouze 6 žen. Z toho 2 v kalhotech, potom 3 v dlouhé sukni a p ekvapiv ě s minisukni jen jedna.

9. Poslední, pozice kolen u sebe a chodidla od sebe, byla také celkem zastává. Celkem jsem zaznamenala 97 případů a z toho 24 u žen v kalhotkách, jedenáct u dlouhé sukně, potom dvacet sedm u střední sukně, 30 žen s krátkou sukní a 5 výskytů u žen s minisukněmi, což je pochopitelné.

4.1 Rozbor jednotlivých poloh

Noha přes nohu

Tato pozice je nejzastávější a je hodnocena také jako jedna z nejpohodlnějších, i přesto, že je anatomicky nevýhodná a může způsobovat potíže pohybového ústrojí. Dochází přitom k přílišnému vyvrácení nohy a kloubní hlavice je vytlačována z kyčelní jamky, následkem čehož může dojít k mírnému prodloužení stehenní kosti, což způsobí celkovou asymetrii těla.

Je otázkou, pro právo noha přes nohu je využívána (nevidím) jako prvek v neverbální komunikaci s muži, za účelem být sexuálně atraktivní. Je pravděpodobné, že kvůli zdánlivě pevnému stisknutí nohou k sobě, můžeme se domnívat, že určitým způsobem symbolicky a vizuálně zabraňuje volný přístup k pohlavním orgánům, může signalizovat prvotně sexuální zdrženlivost, aby žena partnerovi dala najevo, že není promiskuitní, a pokud je patrné, že v současnosti je takové sdělení zavádějící a používání takového gesta spíše může napovídat o opaku, tedy že žena je dobrá v upoutávání pozornosti mužů.

Zajímavé je, že tato pozice je relativně nezávislá na typu oblečení, je určitým způsobem univerzální. Relativně nezávislá na typu oblečení proto, že se dají vysledovat vyšší četnosti této polohy u oblečení, zakrývajících méně dolní končetiny; tedy čím kratší sukně či kraťasy, tím větší výskyt nohy přes nohu.

Další musíme připustit možnost, že tato pozice je stresovou nebo anxiózní reakcí, při níž žena nedokáže chránit své pohlavní orgány. Noha přes nohu má tedy

Končetiny těsně snožmo

Tato poloha je velmi zřídka k vidění u žen, které nosí kalhoty, nebo dlouhé sukně. Podle mé statistiky je mnohem častější s krátkými sukněmi, ale dvojí, ne-li vícero využití. Nicméně stejně i zde se domnívám, že jde o ochranu pozici.

V této souvislosti si dovoluji zmínit vlastní zkušenost ze státní závěrečné zkoušky, během které jsem se snažila mít dolní končetiny stále snožmo, nicméně jsem si na sobě domovala naprosto mimovolní pohyby, kdy se mi stále snožmo převracely ze strany na stranu a nemohla jsem je nijak vylí ovládat, protože jsem byla soustředěná na to, co říkám.

Natažené předížené končetiny v oblasti kotníku

Uvolněná pozice, avšak s viditelným alespoň mírným napětím, nebo uzavřením buď předíadickým partnerem nebo v tématu rozhovoru, a to kvůli záklonu, položení se na opěradlo. Podle mého názoru to značí potřebu jistého nadhledu a odstupu od toho, s kým člověk právě komunikuje. Težce naopak uvádí, že tato poloha ukazuje na nekonfrontační prostředí ale zároveň zdrazuje potřebu mít emoční postup (2003).

Roznožení do 60°

-

Roznožení nad 60°

Velmi specifický posez s velmi uvolněným významem. Nicméně zatímco je u mužů bez problémů, u žen je stále pokládán za určitým způsobem vulgární, nebo nevychovaný. Velmi často je při takovém úhlu ještě záklon, jakési rozvalení. Tato celková pozice se nazývá „samí“ rozvalení se (Težce, 2003, s. 236).

Jedna končetina na zemi natažená nebo druhá opřená

Toto je v těšinou záležitost prostoru. Ženy mají jednu nohu opřenou bu o radiátor, další židli, o svoji židli nebo o konstrukci nohou od stolu.

Noha přes nohu s kontaktem kotníku nad kolenem

Specifický posed, který se objevuje čím dál častěji. Takto vždycky sedí muži. Velmi často používáno v kalhotách nebo kračasech. Je zajímavé, že mezi kalhotami a kračasy nebyl žádný rozdíl. Půjde mi podstatné, že šortky chrání pohlavní orgány, a kalhoty nezakrývají ostatní část nohou, jsou proto zcela dost uvolněné. Tegze nazývá položenou nohu, o kterou má být opřený, "elegantním pultem". Zároveň ale znamená určitou bariéru, která odlehčuje prostor a má být udržet harmonii mezi aktéry: *„Nesmíme zapomínat, že stav ní bariéry má být vyjádřením snahy snížit intenzitu kontaktu, ne ho okamžitě zrušit. Snahu o vytvoření odstupů pak můžeme posuzovat jako důkaz své důvěry o ochotě zůstat v kontaktu, i když jen podmíněně“* (Tegze, 2003, s. 237)

Tento typ posedu se také objevuje právě v reklamě a módních časopisech na fotografiích s modelkami stylizovanými tak, aby vyvolaly dojem silných, emancipovaných a úspěšných žen. (Viz příloha)

Kolena od sebe, chodidla u sebe

Tato pozice, dle slov jednotlivých respondentů, je ulevující a ženy se takového posedu vyvarují, pokud mají ke kolenům a kratší, jelikož má být působit vyzývavě a nevhodně.

Kolena u sebe, chodidla od sebe

Významově podobná poloha dolních končetin jako u pevného snožma.

Šetření o názorech na roznožení u žen

Dotazovala jsem se 25 respondentů ve věku také od 15 do 30 let. Všichni respondenti pocházejí z České Republiky. Z toho 12 bylo žen a 13 mužů. Většina z nich se více či méně shodla na tom, že široké roznožení u žen

je nevhodné, slovy respondent „neženské“ nebo „hulvátské“, nkte í íkali „nevychované“ a n kdo se vyjád il, že takto sedí „prostitutky“.

P esn to bylo 19 respondent , kte í se vyjád ili negativn , a 6 se vyjád ilo neutráln , p i emž se nedá íct, že úpln pozitivn , až na jednu výjimku; Ze šesti tázaných 5 bylo žen a 1 byl muž, který tvrdil, že tento styl posezu mu p ijde atraktivní, dle jeho názoru je takové sezení p itažlivé, protože je podle n j maskulinní a zároveň ur itým zp sobem odhaluje pohlavní orgány. Slovy onoho tázaného: „vypadá to jakoby se ta žena nabízela“. Ostatních 5 žen se vyjád ilo neutráln v tom smyslu, že jim to nevadí, ale za podmínky, že žena p i tomto posezu nenosí sukni, protože v sukni to vypadá velice nevkusn . Jinak ale prý nevadí, když je takový styl sezení pohodlný.

Nesouhlasějících respondent bylo tedy 19 a z toho 7 žen a 12 muž . Všichni se domnívali, že tato pozice nohou je velmi nevkusná a už vubec je nep ípustná pokud má žena sukni.

U výše uvedených názor jsem si jistá, že je tohle je p esn výsledek kulturních vliv a že není nijak biologicky determinovaný. Jsem si jistá, že je otázkou asu, kdy se takovýto typ posturiky vyrovná a nikomu nebude p ipadat nevhodné, aby takto žena sed la.

Pro srovnání bych mohla použít citace z rozhovor z amerických webových stránek, jejichž ú astníci byly pouze ženy (bereme v úvahu že v krajním p ípad se za ženskými ú ty internetových stránek m žou být v reálném sv t muži).

Následující ukázky jsou z fóra s názvem *Proper way to sit like a lady: legs crossed or knees together?* [online]:

1. nickipet...“ „i don't think it matters. etiquette books from the 50s say knees together, ankles crossed, AND not to sit all the way back in your chair! But it hasn't been the 1950's for a long time, the dresses aren't cut the same. and you would look ridiculous at a rodeo, wearing jeans, sitting like that.“

2. Cookie: *„It depends on how flabby your thighs are whether you can cross your legs without anchoring your foot (the one on the top leg) onto something (like a chair or table). I'm not kidding.*

Just sit. There's no "proper way". Just don't sit like a man with knees apart and don't scratch your balls.“

3. wendy g: *„The traditionally "proper" way is to sit with your knees together, ankles crossed, legs to the side.“*

4. Valery: *„knees together in according to etiquette“*

Na t chto p íkladech je jasn vid t, že náboženství m lo velký vliv na utvá ení morálky. Žena m la být p íkladem istoty a nebýt žádným zp sobem vyzývavá. Je ovšem otázka, zda za takovou to etiketou stojí jen náboženství, nebo zda-li náboženství jen neposílilo ur ité velmi rozší ené sklony k takovému chování nap í celou západní civilizací.

Uvedu jiný p íklad z jiného, tentokrát více k es ansky zam ené diskuze Disrespectful, unlady-like posture, clothing in church, kde uživatelé eší, jestli by je v hodné, i pohoršující v kostele b hem bohoslužby sed t s nohou p es nohu.

Timesofmalta.com .[online].

1. Shirley Ann Brincat: *„I have noticed, on various occasions, even during funeral Masses, that quite a number of women sit comfortably on their seat with legs crossed. I think this is not a lady-like posture at all in church.*

If the person were at a disco or a party, this would be acceptable, but not in the house of the Lord.

To make matters worse, some have no sense of respect at all and wear tight and skimpy skirts which should not be worn for any service in church. What's missing is a cigarette in one hand and a drink in the other!

Why can't such women respect the fact that they are in church, a holy temple, and not at home?

Besides, this way of sitting in church is degrading."

2. Marlene: Women of my generation wore veils and modest attire when in church and elsewhere and sitting cross legged was a no no. Whether one went to a convent school or to after school Musew one would be instructed on how to dress and behave in church. It was something we knew was expected of us. Men as well. Congregations have dropped now and manners, etiquette and respect have almost disappeared with the influence of TV . One can argue that it is better that the young do go to church than not at all even if they dress and sit unbecomingly. Perhaps they have no one to tell them how much nicer they'd look if they dressed and sat properly "with straight backs and knees together". It will do wonders for their posture."

3. Mr Matthew Grima We are not living in the times of your generation.

Sitting properly wouldn't make you any better than others, it's your actions towards others that makes you a good human being. The number of people I see acting out as the best Christians one can meet, but slag of others are just hypocrites. I do not go to church, but I know that the point of being there is not to assess others, but to pray to your God.

4. Tom Said: How is it disrespectful for a woman to cross her legs? Some people find it a more comfortable sitting position. Are we supposed to sit in an uncomfortable position to show our respect and love to God? What if someone who sits in the front row happens to be wearing a skirt? Should she keep her legs uncrossed in front of the priest in order to look lady-like? If you're

not going to pay attention to the mass, at least stare at the back of the chair in front of you instead of commenting about other people!

Dokonce jakoby se zdálo, že muž m více mén nezáleží na tom v jaké pozici ženy sedí a spíš to vypadá, že na tom záleží ženám. Samoz ejm že v kostele a zejména na bohoslužb je také místo p edvád ní a ostatní ú astníci rituálu mají ur itou zodpov dnost za správné zahrání svých rolí. Ú astníci bohoslužby jsou vlastn jakýmsi týmem, všichni jsou na jedné lodi, to znamená, že všichni se musí snažit, aby, obrazn e eno, tu lo nepotopili. Proto by každému m lo záležet i na sebemenších detailech, aby aby nikdo neporušoval p ísný ád mravní k es anské etikety.

Goffman píše, že když jsou neshody ventilovány p ed obecnstvem, zazní falešný tón. Ú inkující se vyhýbají doslovným falešným tón m stejn jako t m obrazným. Stále jde o zachování výkladu situace. Goffman to dokládá p íkladem ze stru né knihy o pracovních problémech profesionálního hudebníka. „ *Zp vák a klavírista se mohou nejvíce p íblížit ideálnímu výkonu tím, že ud lají p esn to, co si p edstavoval skladatel. Zp vá však n kdy od svého partnera vyžaduje n co, co skladatelovu zám ru p ímo proti e í. Bude chtít d raz tam, kde žádný není, zazpívá firmata tam, kde to není t eba, p ejde v ralentando, kde by skladba m la být a tempo, p idá na forte, kde by m lo znít piano, prodchne sv j výkon sentimentem, kde by nálada m la být nobilmente. Seznam tím zdaleka nekon í. Zp vák bude p ísahat s rukou na srdci a slzou v oku na to, že vždy u iní a co nejp esn ji se snaží ud lat to, co skladatel zamýšlel. Je to velmi obtížné. Když skladbu p ednese svým zp sobem a klavírista ho doprovodí zp sobem jiným, výsledek je chaotický. Debata o zp sobu p ednesu nemusí v bec nic vy ešit. Co si má ale doprovaze po ít? B hem p edstavení musí hrát se zp vákem, ale pak mu dovolte vymazat tuto vzpomínku z pam ti...“ (1959, s. 91)*

Tento p íklad tu zd raznil týmovou projekci, která není jediným parametrem pro posuzování kvality týmové práce. S porušením hladkého plynutí komunikace ve skupin souvisí reakce následující hned potom.

Vybíral rozebírá kontrolu projevování emocí skrze neverbální komunikaci. Podle n ho, lov k má tendenci kontrolovat své chování a zejména negativní emoce nevyjad ovat. Míra i zp soby vyjad ování emocí

podléhají navíc v n kterých situacích úzu a kulturním zvyklostem. Na poh bech se nap íklad o ekává, že ti a ti p íbuzní budou plakat. N kdy zase rozehrané p íbuzenské vztahy „diktují“ lov ku, že v p ítomnosti té i oné osoby není v hodné dát na sob znát bolest, stesk, škodolibou radost apod. (Vybíral, 2009, s. 93)

N kte í lidé, podle Vybírala, na sob nedávají znát ani pozitivní emoce, tají i zna né pot šení, které jim n kdo p sobí. V pozadí m že být skrývaná úzkost, že by projevením citu dali najevo slabost a ztratili moc nad sebou i nad okolím.“Uhlídat“ všechny oblasti t la je však v p ípad silné emoce tém nemožné. Volní kontrole a potla ení se vzpírá zejména t es rukou, chv ní i nap tí v hlase, celkový t lesný tonus, zm ny barvy k že (jako t eba z ervenání, které lze t žko uhlídat). Špatn se také kontrolují n které bezd né pohyby apod. Navíc neverbální komunikace má tendenci ke konzistenci, mimovoln synchronizovanému vyjad ování jedné a téže zprávy n kolika kanály zároveň : postojem, gestem, mimikou, tónem, pohledem. Vyd lit a mít pod kontrolou jednu oblast a chtít, aby vyjad ovala n co jiného než ostatní oblasti, je nep irozené a pro mnoho lidí nesnadno proveditelné. Na druhou stranu p etvá ku, založenou na sebeovládání, je možné nacvi it – v etn cíleného zdání v rohodnosti a p irozenosti projev .(Vybíral, 2009, s. 93)

Stejn tak je možné ohrani ené místo, kde se odehrává celý divadelní proces, ozna it jako region. Regiony a chováním v nich se zabývá Goffman v celé jedné kapitole. Region je podle n j možné definovat jako místo do ur itého stupn ohrani ené bariérami vnímání. Regiony se mezi sebou liší stupn m ohrani enosti a d lí se též podle komunika ních prost edk , v nichž se bariéry vnímání vyskytují. Tak nap íklad silné sklen né st ny, jaké známe z televizní i rozhlasové režie, mohou region izolovat zvukov , nikoli však vizuáln , zatímco u kancelá e rozd lené d evot ískovými p epážkami je tomu opa n . (1959, s. 108). Podle Goffmana se v naší angloamerické spole nosti – trávící v tšinu asu v interiéru – p edstavení provádí obvykle ve výrazn ohrani eném regionu, k n muž se ásto pojí i asové meze. Dojem z p edstavení a pochopení situace jím p edkládané vyplní regionální a asové rozp tí tak, aby se kterýkoli jednotlivec ocitající se v tomto asoprostoru dostal do pozice, z níž m že výkon pozorovat a nechat se vést definicí situace, jak ji p edstavení p edkládá (1959, s. 108).

Goffman pokračuje v tvrzení, že vezmeme-li za výchozí bod konkrétní představení, bude pro nás výhodné užívat oba termíny „přední region“ pro označení místa, kde představení probíhá. Pevné znakové vybavení takového místa jsme již dříve označili za tu část fasády, již nazýváme „scénou“. Budeme si muset uvědomit, že některé aspekty představení jako by nebyly hrány pro obecenstvo, ale pro tento přední region (1959, s. 108-109).

Výkon jednotlivce podle Goffmana, v předním regionu můžeme chápat jako úsilí vzbudit dojem, že jeho přítomnost v regionu zachovává a splňuje určité normy. Zdá se, že tyto normy spadají do dvou širokých uskupení. Jedno se týká způsobu, jakým se účastník chová k obecenstvu, s nímž hovoří nebo s nímž místo hovoru gestikuluje. Tyto normy se někdy označují jako záležitost zdvořilosti. Druhá skupina norem se týká způsobu chování účastníka, který se nachází v dohledu obecenstva, s nímž ale nutně nemusí hovořit. Při odkazování na tuto druhou skupinu norem Goffman užívá termín „konvence“, i když později v textu užití tohoto termínu ospravedlní (1959, s. 108).

„Když se zamíříme na požadavky konvencí v určitém regionu, požadavky, které se netýkají chování k ostatním lidem během konverzace, můžeme je opatřit rozdílně na dvě podskupiny, a sice morální a instrumentální. Morální požadavky jsou samostatné a podle všeho odkazují na pravidla týkající se nezasahování do přítomnosti druhých a neobtěžování druhých, pravidla o pohlavní slušnosti, o respektování posvátných míst a podobně. Instrumentální požadavky samostatné nejsou a podle všeho odkazují na povinnosti, jaké můžeme očekávat vyžadovat od zaměstnanců – péče o majetek, udržování kvality práce a podobně. Možná máte pocit, že termín konvence by se měl užívat pouze k označení morálních norem a pro instrumentální normy by se měl nalézt termín jiný. Když však zkoumáme požadavky udržované v určitém regionu, zjistíme, že tyto dva druhy požadavků, morální i instrumentální, na jednotlivce působí velmi podobným způsobem, jedinec musí respektovat, a jak morální, tak instrumentální ohledy i racionalizace jsou předkládány jako ospravedlnitelné v těsnosti norem, které musí být zachovány. Je-li dodržování norem zajišťováno pomocí sankcí a osoby, která rozhoduje o jejich uvalení, pro účastníka bude často nepodstatné, zda je ta která norma ospravedlnitelná na základě instrumentálních nebo morálních ohledů a zda se po něm vyžaduje, aby tuto normu přijal, či nikoli.“ (Goffman, 1959, s. 109)

Goffman dále píše: „Můžeme poznamenat, že ta část osobní fasády, již jsem označil jako „způsob vystupování“, bude významná ve vztahu ke zdroji iluze, a že část nazvaná „vzhled“ bude významná ve vztahu ke konvenci. Rovněž si můžeme povšimnout, že pokud konvenční chování nabude formy prokazování účty scén a regionu, vzniká se možnost, že by toto prokazování účty samozřejmě motivováno touhou zapůsobit na obecenstvo proříznutím dojmem, vyhnout se sankcím a podobně. A konečně bychom mohli říci, že požadavky konvencí jsou z hlediska životního prostředí daleko raznější než požadavky na zdroj iluze. Obecenstvo může podrobovat celý přední region neustálé kontrole dodržování konvencí, ale zatímco tak činí, nikdo nebo jenom málokdy málo únikujících může být nuceno k tomu, aby s obecnstvem hovořilo a přitom demonstrovalo zdroj iluze. Únikující se mohou přesto snažit zapůsobit určitým dojmem, ale nemohou obecnstvu zabránit v tom, aby si z nich nadále určitý dojem nevyvozovalo.“

Ve studii o organizovaných společenských je dležitější popsat a vyvažující normy konvencí; není to jednoduché, protože dotazované osoby a studenti mají často neuváženou tendenci přijímat mnohé z těchto norem jako samozřejmost, dokud nedojde k nehodě, ke krizi nebo nenastanou zvláštní okolnosti. Například je známo, že různé obchodní kanceláře mají různé normy týkající se neformálních rozhovorů jednotlivých úředníků, ale teprve při studiu kanceláře, v níž je zaměstnán známý uprchlík z ciziny, si najednou uvědomíme, že povolení k neformálnímu hovoru ještě nutně neznamena povolení k neformálnímu hovoru v cizím jazyce.

Zvykli jsme si automaticky předpokládat, že pravidla konvence bývají v posvátných institucích, jako jsou kostely, budou velmi odlišná od pravidel každodenních pracovišť. Žena v kostele se může posadit, může se zasnít, může si dokonce zdímnout. Jako prodávka v obchodě s konfekcí však musí teba celou dobu stát, všeho si všímat, vynechat žvýkačku, stále se usmívat, i když s nikým zrovna nemluví a mít na sobě oblečení, které si jen stěží může dovolit.“(1959, s. 110)

Pokračuje popisem zadního regionu: „Zadní region si získává své místo definováním jako místo vztahující se ke konkrétnímu představení, kde je dojem vyvolávaný výkonem v domě reality popírán. Taková místa mají samozřejmě mnoho charakteristických funkcí. Právě zde může být přepelně

konstruována schopnost sdílet představením něco mimo dojem, jímž působí; právě zde jsou otevřeny vytvářeny iluze a zdání. Zde mohou být kulisy a předem ty osobní fasády skladovány v jakémsi kompaktním balení celého repertoáru in a postav. Zde mohou být ukryty různé stupně obecného vybavení, jako jsou alkoholické nápoje nebo oblečení, tak aby obecenstvo nevidělo, jak se s nimi nakládá, a nemohlo si to porovnat s tím, jak se s nimi nakládat mohlo. Sem se uklízení za řízení, jako je telefon, aby mohla být užita „k soukromým účelům“. Zde se mohou upravovat kostýmy a další součásti osobní fasády a lze zde kontrolovat, zda na nich nejsou nějaké závady. Zde i tím, že tým v nepřítomnosti obecenstva vyzkoušet svůj výkon a vyhledat v něm výrazy, které by obecenstvo mohly urazit; zde slabí členové týmu, kteří jsou výrazov méně schopní, mohou ujet nebo mohou být z představení vyloučeni. Zde se může únikující uvolnit; může odložit svou fasádu, přestat recitovat svou roli a vystoupit z ní. Simone de Beauvoire nám poskytuje značně živý obraz této zákulisní činnosti, když popisuje situace žen v nepřítomnosti mužů: „Co dodává hodnotu takovým vztahům mezi ženami, je právě pravdivost, která je jim implikována. Při konfrontaci s mužem žena vždy něco hraje; lže, když předstírá, že přejímá své postavení nepodstatné polovičky, lže, když mu přednictvím imitování, kostýmů a naučených frází představuje imaginární postavu. Tato teatrálnost vyžaduje neustálé napětí: když je se svým manželem nebo milencem, každá žena si více či méně uvědomuje „nejsem sama sebou“: svému muži je hrubý, má nabroušené hrany, hlasy příliš zvučné, svému příteli příliš ostrá, kontakty drsné. S ostatními ženami se žena ocitá za scénou; brousí si zbraně, ale ne v boji; dává si dohromady kostýmy, připravuje si lídla, podrobně plánuje taktický postup; loudá se v županu a pantoflích káčkou portálem, než vstoupí na scénu; má ráda tuhle laskavou, příjemnou, uvolněnou atmosféru... v kterém ženám je tahle volnost a pošetilá důležitost dražší než vážná pompéznost vztahů s muži“ (Beauvoire, 1953, in Goffman, 1959, s. 113 – 114) Je velmi důležité, že zadní region výkonu je umístěn na konci prostoru, kde je výkon prezentován a je od místa prezentace oddělen nějakou přepážkou a stěženou spojovací chodbou. Díky tomu, že spolu přední a zadní region takto sousedí, únikujícímu v představení může být v případě výkonu zezadu poskytována pomoc a únikující může svůj výkon občas přerušit ke krátkým chvílím odpočinku. Obecně samozřejmě můžeme říci, že zadní region je místem, kde se únikující může spolehnout na to, že nebude rušen žádným z členů publika.“ (Goffman, 1959, s. 114)

5 ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala promnou jedné ze složek neverbální komunikace – posturologií, tedy rozložením těla v prostoru. Předpokládala jsem, že posed se promouje v závislosti na promné femininity. Femininita je kulturně konstruovaný soubor představ o tom, co je typické pro ženské pohlaví a často se v laické veřejnosti uvádí, že je biologicky determinovaná, i když tomu tak vůbec není a je to neustále prokazováno na základě komparatistických metod.

Snažila jsem se zkoumat tento problém v holistické perspektivě. Využila jsem více metodologických přístupů a hledisek. Použila jsem odbornou literaturu z psychologie, sociologie, biologie, historie a jiných vlných disciplín, neboť mé téma je interdisciplinární záležitostí.

Ve svém zkoumání jsem přišla na to, že nelze s úplnou jistotou prokázat, že by se posturika žen změnila v závislosti na promné femininity, ale spíše se domnívám, že změna neverbální komunikace nastává z celkového uvolnění společenské etikety, velkému snížení sociální kontroly a kolektivní etiky.

Důležitou roli při neverbální komunikaci a jejím vzniku, nebo-li uvádění do praxe hraje mnoho faktorů, které působí všechny dohromady se stíhající se v větší i menší intenzitě a nemůže se stát, že by se tomu ústřední měřítkem mezilidských vztahů, mohl nějakým způsobem vyhnout:

1. společenský status – od něho se může odvíjet styl neverbální komunikace ženy, tzn. může být rozvolněný nebo upjatý, záleží na tom, jaké prvky a způsoby jsou pro danou společenskou vrstvu preferovány;

2. sociální role – konkrétní žena může být v jedné situaci v roli matky a když zrovna není se svým dítětem, může být v roli například učitelky nebo prodáváčky a tomu se také působí. Stejně tak jako v případě mého šetření, kdy jsem pozorovala ženy někdy v rozvláčených pozicích, nebo v mé moci zjistit, zda to je jenom příležitostný stav nebo zda je to matka, která se tak chová, když v roli diváka a matky pozoruje školní besídku;

3. zdravotní a celkový biologický stav – posturiku dolních končetin – má na něj ten vliv díky technice, například díky počítačům, u kterých většina lidí buď dobrovolně nebo nedobrovolně sedí celé hodiny bez hnutí, což má za následek vady pohybového aparátu. Dále také – a to souvisí s kulturou odívání – mají vliv různé módní výstrelky i dlouhodobé tradiční záležitosti, jako jsou body na podpatcích, ale i třeba to, že již není pro ženy nutností nosit korzety a mohou si dovolit zvolnit, nahrbtit záda a prezentovat se v pózách, které byli schopni vytvářet jen muži. Problém, který ovšem také souvisí s biologickým stavem a následně s promítnutým do posturiky, může být kvalita sezení a typy používaného nábytku, které usnadňují nebo naopak ztěžují práci fyziologických funkcí.

4. individualita ženy – je to mikrorovina společenských vztahů a interakcí; má samozřejmě vliv jako individualita každého jedince bez ohledu na pohlaví; to je prvek, který je společným bodem pro všechny ostatní faktory a vlivy a který je také určitým způsobem zpracovává a vyhodnocuje.

5. aktuální psychické rozpoložení – prvek, který má hodnotu společného společenského bodem.

6. sociální a prostředí, v němž se komunikace odehrává – může zahrnovat určitý sociální tlak

7. vztah mezi účastníky komunikace a jejich postojem – zde se velmi projevuje ona Goffmanovská teorie o každodenním a všudypřítomném jevišti (aniž by tvrdil, že „hraní“ existuje všude, tak argumentuje, že se velice těžko hledá moment, který divadlem není.) V dnešní době už ženy, a stále mluvím o středoevropské kultuře nebo západní kultuře, nemusejí dbát na společenská pravidla a dodržování úcty a přednosti k mužům a starším lidem.

8. trendy v odívání – makrorovina sociálně-kulturních procesů. módní kultura a životní styly mají rozhodný vliv na změny neverbální komunikace velkým vlivem, který si většina lidí ani neuvědomuje. Mezi oděvní kulturou a trendy v životních stylech na jedné straně a populací na straně druhé, je neustálá komunikace, neustále se dynamicky vyvíjející proces, kdy se obě strany vzájemně ovlivňují. Životní styl a móda mají hlavní převládající prostředí, tj. média, skrze něž se nové způsoby chování, vyjadřování a všechny typy

komunikace, stávají pro konzumenty více přijatelnými, až nakonec ve společnosti zvaní.

Výsledkem mé práce tedy je, že posturika dolních končetin žen se během 20. století změnila, avšak je těžko prokazatelné, co má na tu změnu větší vliv. Pravděpodobně je to velice komplexní soubor všech aspektů společnosti s hnacím motorem v emancipaci a snaze tlačit společenské vztahy do extrémů, tzn. přehánění ženské emancipace v tom smyslu, že se buď desexualizují projevy nebo se ze genderových femininních prvků vytvářejí typy stereotypů mužské. A také z mého výzkumu vyplývá, že biologické inženýrské změny posturiky jsou zanedbatelné.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMEN

BAUMAN, Zygmund. 1990. Thinking Sociological An introduction for Everyone. Cambridge, Mass.: B. Blackwell. ISBN 0-631-16361-1

BIRKE, Lynda 1999. Feminism and the Biological Body. Edinburgh: Edinburgh University Press.

BLAŽEK, Vladimír; DRÁPALOVÁ, Barbora, 1994. Rozdíly v neverbálních projevech byly ovlivněny spíše anxiozitou než pohlavím, Zborník

BUREŠOVÁ, Jana, 2001. Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století. Olomouc: Katedra historie, Univerzita Palackého.

DRÁPALOVÁ, Barbora, 2002. Na které neverbální projevy při prvním setkání v dyádě, diplomová práce. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta humanitních studií.

DÜLMEN, Richard Van, 1999. Kultura a každodenní život v raném novověku, 16. – 18. století. Praha. Argo.

FOUCAULT, Michel, 1976. La volonté de savoir: Histoire de la sexualité I. Paříž: Gallimard.

GOFFMAN, Erving, 1959. The Presentation of Self in Everyday Life. London: Penguin Books.

KNOTKOVÁ-APKOVÁ, Blanka a kol., 2008. Obrazy ženství: v náboženských kulturách. Praha: Paseka.

KROLØKKE, Charlotte; SCOTT SØRENSEN, Anne, 2006. Gender communication theories & analysis: from silence to performance. London: Sage Publications Ltd.

KIVOHLAVÝ, Jaro, 1988. Jak si navzájem lépe porozumíme. Svoboda. 25-095-88

LEŠKO, Ladislav, 2008. Náhled do sociální komunikace. Praha: Librix eu. ISBN 978-80-7399-466-2

MALINA, Jaroslav a kol. 2009. Antropologický slovník [online]. Brno. Masarykova Univerzita. Dostupné z:

<http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/prif/ps09/antropol/web/index.html>

McHENRY, H.M., 2009. Human Evolution. In Michael Ruse & Joseph Travis. Evolution: The First Four Billion Years. Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press.

MUSTAJOKI, Pertti, RINTALA, Minna, 1992. Could mannequins menstruate? in BMJ

SMEJKAL, Vladimír, 2008. Lexikon spole enského chování - 4. Praha: Grada Publishing a. s.

ŠPA EK, Jaroslav, 2005. Velká kniha etikety. Praha: Mladá Fronta.

ŠVA Í KOVÁ SLABÁKOVÁ, Radmila; KOHOUTOVÁ, Jitka; PAVLÍ KOVÁ, Radmila; HUTE KA, Ji í a kol., 2012. Konstrukce maskulinní identity v minulosti a sou asnosti. Koncepty, metody, perspektivy. Praha: Lidové noviny.

Taylor Nelson Sofres Factum, 2003. Obraz ženy v médiích a reklam a jeho vliv na ve ejné mín ní o rovnosti muž a žen. Praha.

TEGZE, Old ich, 2003. Neverbální komunikace. Praha: Computer Press.

TUROŠÍKOVÁ, Barbora. 2010. Komunikácia. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzia, Psychologický ústav.

VYBÍRAL, Zbyn k, 2009. Psychologie komunikace. Praha: Portál.

VYM TAL, Jan, 2008. Pr vodce úsp šnou komunikací: efektivní komunikace v praxi. Praha: Grada Publishing. ISBN 9788024726144

Internetové odkazy:

Proper way to sit like a lady: legs crossed or knees together?. *Yahoo answers*. [online]. Dostupné z:

http://answers.yahoo.com/question/index;_ylt=AscNMOJYKGxHdViuRMJmYOkjzKIX;_ylv=3?qid=20080731213903AARMMGh

Disrespectful, unlady-like posture, clothing in church. . [online], Dostupné z:

<http://www.timesofmalta.com/articles/view/20110508/letters/Disrespectful-unlady-like-posture-clothing-in-church.364137>

7 RESUMÉ

The pillar of this bachelor thesis is an analysis of limb posture which is element of social communication, non-verbal speech and symbolism of cultural life. The basic idea is assumption that this posture have been changed and is still changing during time. But not only posture as such oneself have been changed. It is deeply connected to understanding many aspects of culture, mainly gender and communication between gender roles, than age, which all of these are asociated with specific social roles. I assume this element of social life, with complex of relations to other elements, is a result of biological, cultural and psychological factors and then question arises: How much each of these factors participate on changing position of lower exremities?

8 P ÍLOHY

Seznam p íloh

1. Tabulka pozorování
2. Obrazový materiál – fotografie z Neverbální komunikace
3. Obrazový materiál – reklamní fotografie

Příloha číslo 1

Tabulka 1: Typ oblečení dolní partie					
Pozice	K	DS	SS	KS	M
1	52	31	70	82	8
2	1	3	23	19	7
3	6	5	5	10	0
4	4	1	0	1	1
5	2	1	0	0	0
6	13	6	0	0	0
7	25	2	0	0	0
8	2	3	0	0	1
9	24	11	27	30	5

Kódy

1. Noha přes nohu
2. Těsně spojeno
3. Natažené pevně konečtiny v oblasti kotníku
4. Roznožení do 60°
5. Roznožení nad 60°
6. Jedna končetina na zemi natažená nebo pokrčená druhá položená na objektu poblíž sedící osoby
7. Noha přes nohu s kontaktem kotníku nad kolenem (maskulinní posez)
8. Kolena od sebe, chodidla u sebe
9. Kolena k sobě, chodidla od sebe

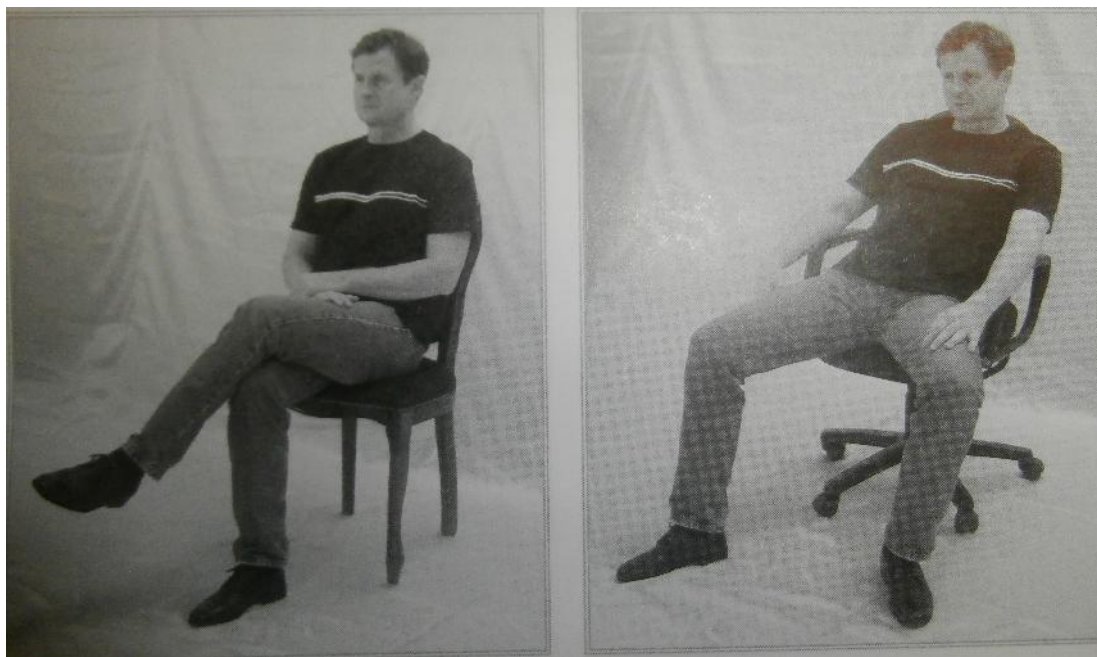
K - Kalhoty

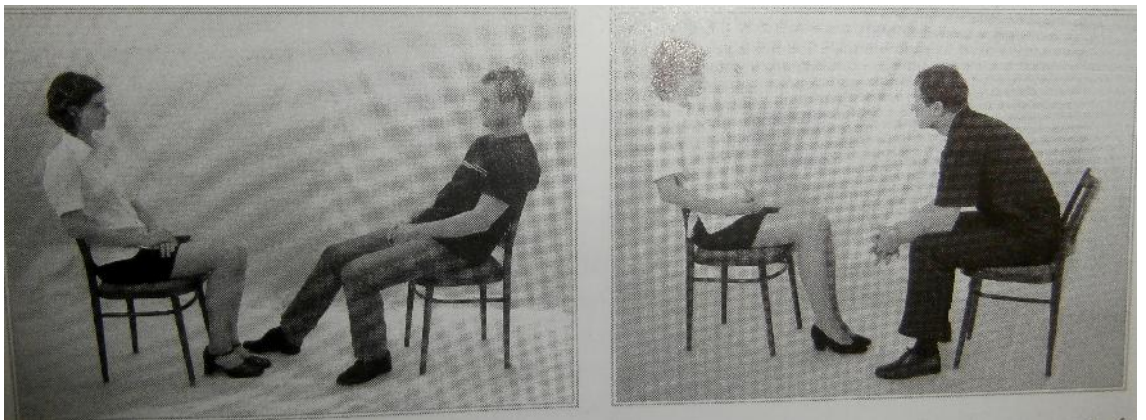
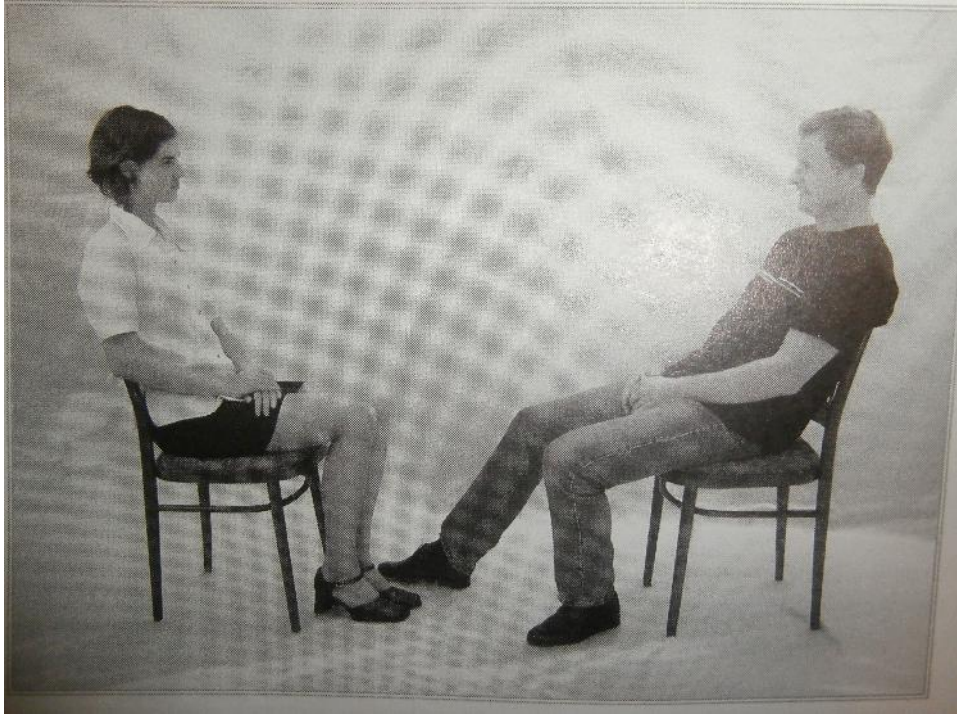
DS - Dlouhá sukně pod kotníky

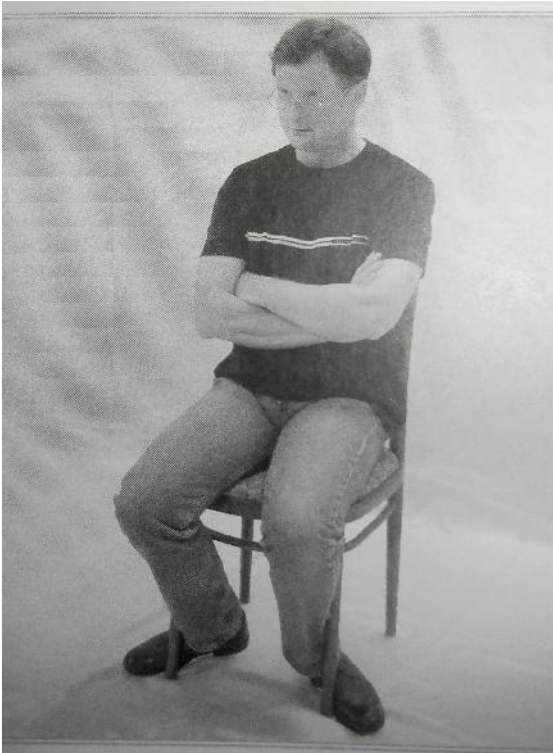
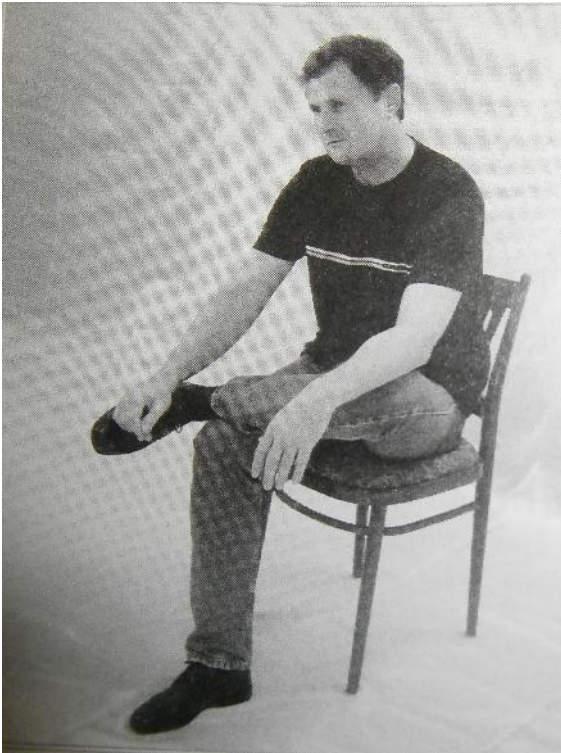
SS - Sední sukně těsně pod kolena

KS - Krátká sukně nad kolena

M - Minisukně

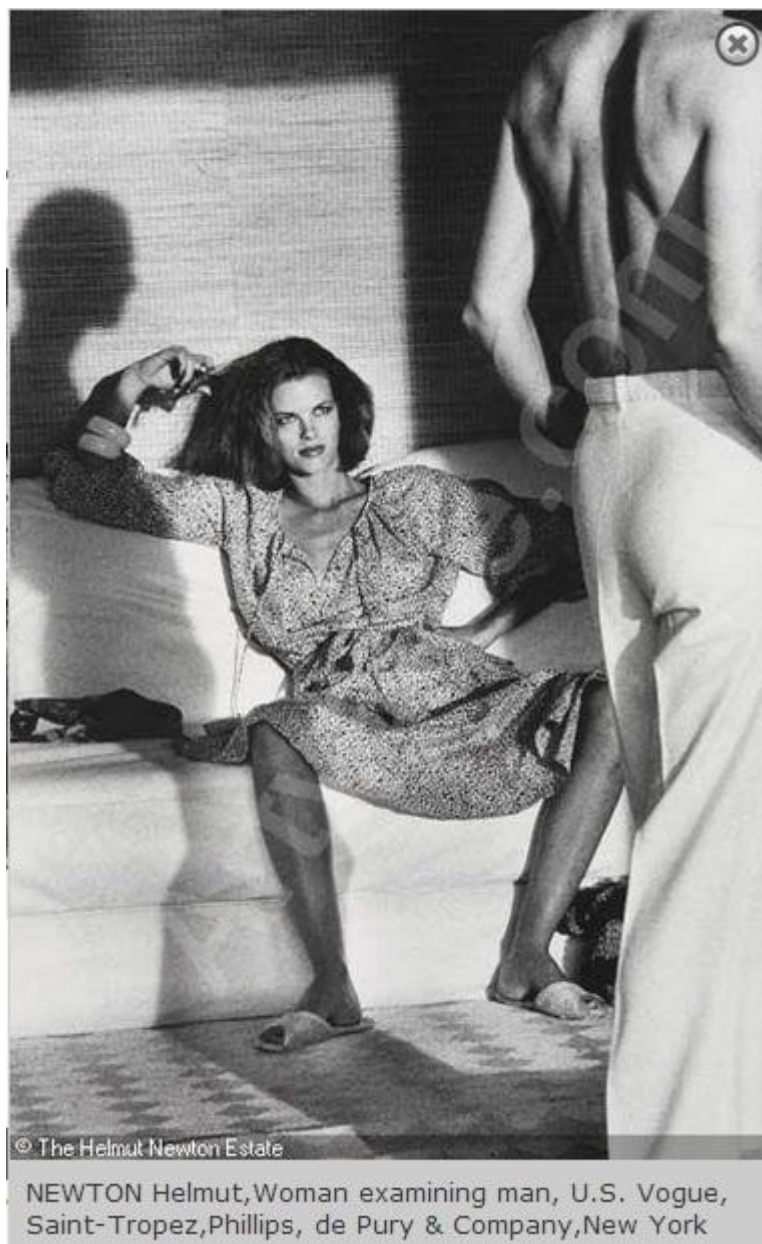
P íloha íslo 2.

P íloha íslo 3

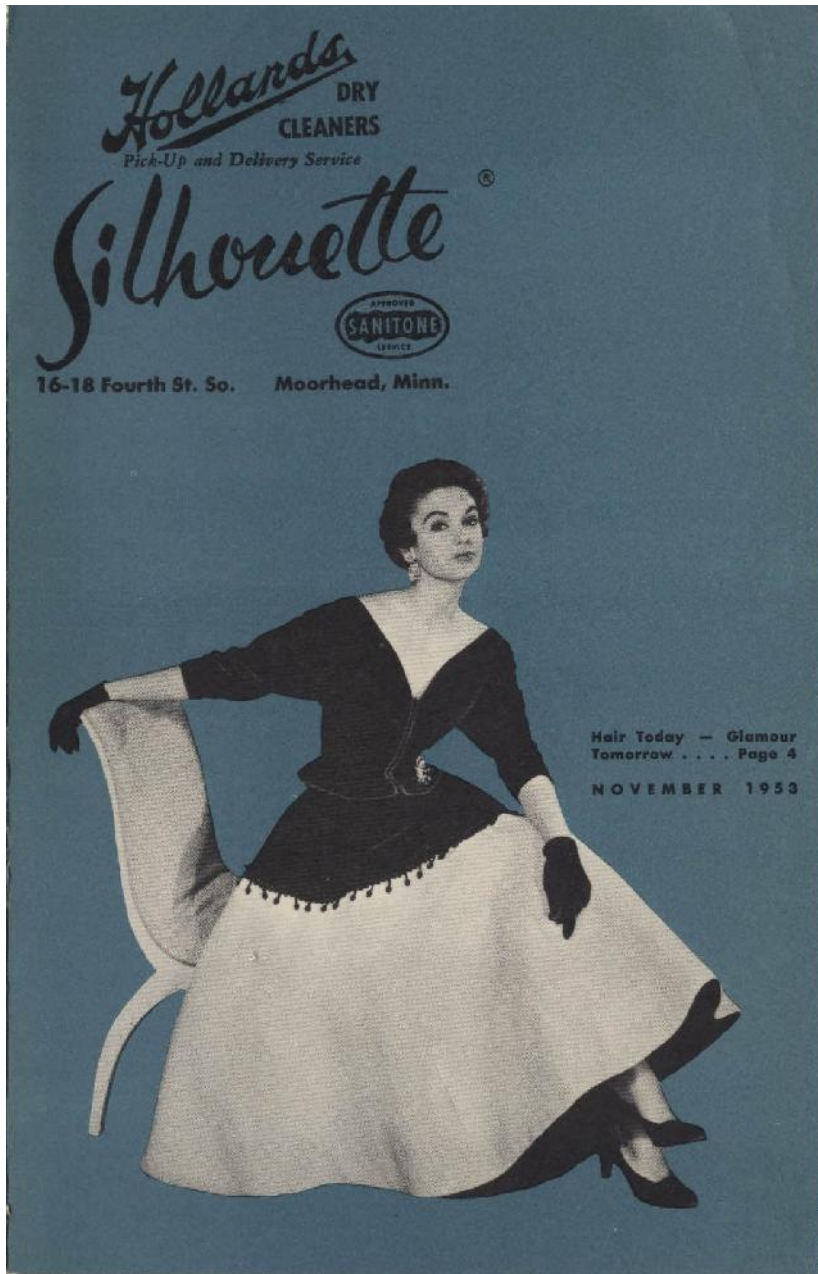

Obr. . 1: Vogue, Woman examining man, 1975. Dostupné z:

<http://theworldofphotographers.com/2011/05/23/helmut-newton-photographer/woman-examining-man-saint-tropez-1975-for-american-vogue/>

Obr. . 2: Vogue, Beyoncé, 2013. Dostupné z:
<http://www.missinfo.tv/index.php/beyonce-opens-up-about-motherhood-pregnancy-and-upcoming-documentary-with-vogue/beyonce-vogue-5-2/>

Obr. . 3. Silhouette Magazine, 1953.

<http://www.inherited-values.com/2011/04/the-value-in-collecting-reading-antique-vintage-publications/>

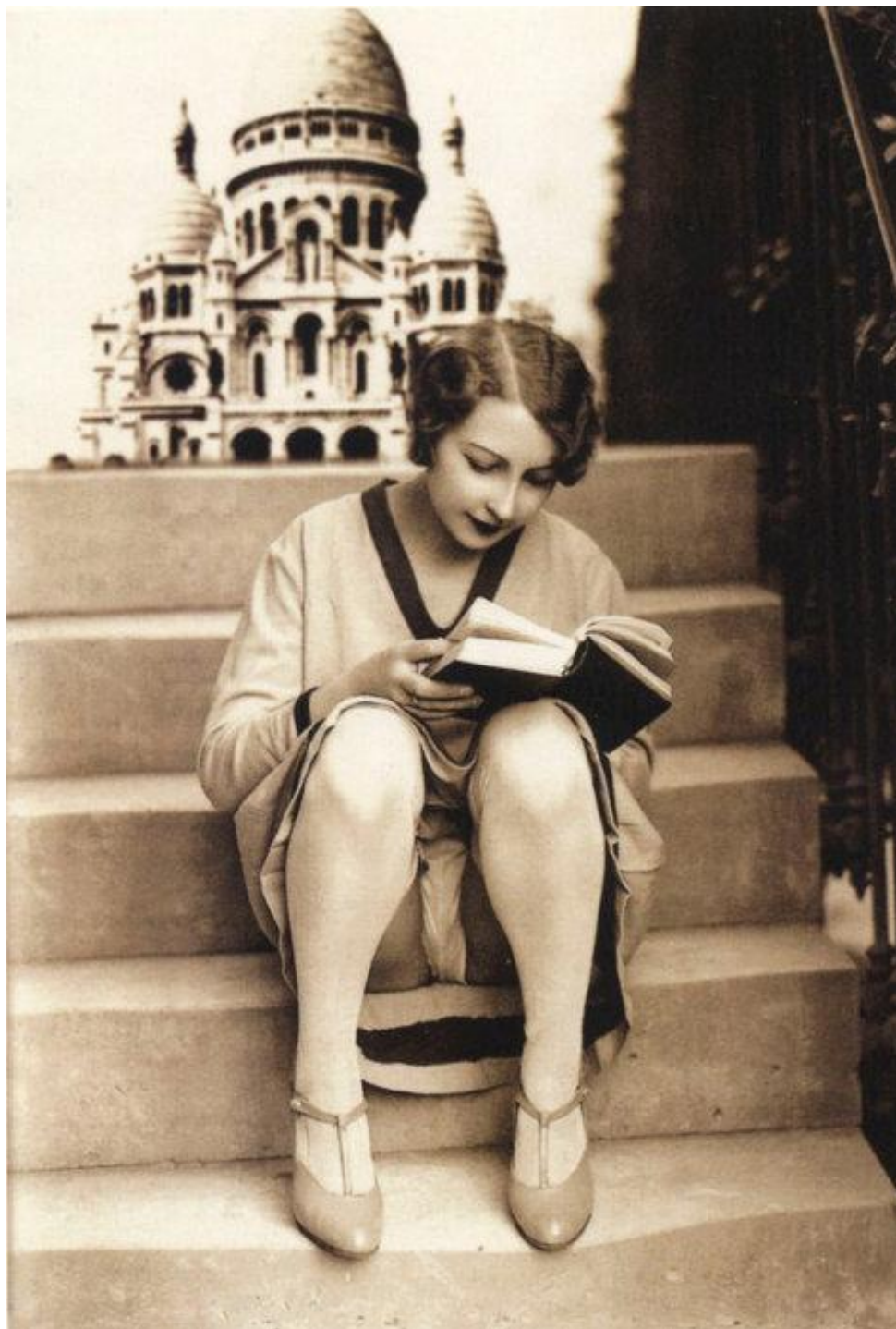

Obr. . 4. Sealmaiden, August Sander Circus, 1930. Dostupné z:
<http://pinterest.com/pin/103864335127485262/>

Obr. . 5: Diesel, Womens, 2013. Dostupné z:
<http://www.asos.com/Women/A-To-Z-Of-Brands/Diesel/Cat/pgecategory.aspx?cid=3031&r=2>

Obr. . 6.: Nedatováno. Dostupné z:

<http://weheartit.com/entry/17846836/via/luas>

Obr. . 7: Audrey Moody, 30. léta. Dostupné z:

<http://ricehistorycorner.com/2012/11/28/the-audrey-moody-ley-plaza-and-wendel-d-ley-track/>

